

## ЗМІСТОВІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІЗ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ДО ФОРМУВАННЯ РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ СІМЕЙ

СОПІВНИК І. В., доктор педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри соціальної роботи та реабілітації

Національний університет біоресурсів і природокористування України

E-mail: [sopivnyk\\_i@nubip.edu.ua](mailto:sopivnyk_i@nubip.edu.ua)

СОПІВНИК С. Р., здобувачка другого магістерського рівня вищої освіти факультету ветеринарної медицини

Національний університет біоресурсів і природокористування України

**Анотація.** У статті розкрито необхідність підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи до формування здатності сімей до відновлення у складних життєвих обставинах. Доведено, для того, щоб сім'я могла ефективно вирішувати проблеми, активізувала свої потенційні здатності, задіявала усі можливі ресурси для подолання труднощів, вона повинна мати високий рівень резильєнтності, який забезпечують розвинені комунікаційні, емпатійні та організаційні навички, партнерський тип відносин, здатність до навчання та розвитку, позитивне налаштування та стресостійкість. Обґрунтовано, що основними здатностями, якими повинен володіти фахівець із соціальної роботи, задля розвитку резильєнтності сімей є такі: організувати та проводити прийом звернень і повідомлень про сім'ї, які потрапили у складні життєві обставини та потребують соціальної допомоги; оперативно вирішувати кризові ситуації і вживати заходи адекватні ситуації; організувати інформування громад щодо сімейних цінностей, сімейних форм виховання; надавати допомогу соціально неадаптованим сім'ям у набутті навичок відповідального батьківства та пошуку власних ресурсів для самостійного розв'язання життєвих проблем сім'ї; визначати та оцінювати індивідуальні потреби відповідно до ресурсів сім'ї з ознаками складних життєвих обставин; надавати інформацію та консультації сім'ям, які потрапили у СЖО, з питань чинного законодавства, соціального захисту і забезпечення їх прав та інтересів; розробляти та аргументувати шляхи подолання соціальних проблем та СЖО сім'єю, обирати ефективні методи їх вирішення; складати індивідуальний план подолання СЖО сім'єю; організувати та здійснювати соціальний супровід прийомних сімей, ДБСТ та інших форм сімейного виховання; здійснювати заходи соціальної підтримки сімей, спрямованих на подолання або мінімізацію СЖО; володіти елементами психолого-педагогічної підтримки для розвитку здібностей особи, дитини у вирішенні проблем, подоланні стресів, реабілітації, самостійності в процесі подолання чи мінімізації СЖО; стимулювання соціальної активності та здійснення самопомоги на задоволення життєвих потреб сімей, які перебувають у СЖО.

**Ключові слова:** професійна підготовка фахівців із соціальної роботи, соціальна робота із сім'ями, які потрапили у складні життєві обставини, резильєнтність сімей.

**Актуальність (Introduction).** Людина XXI століття перебуває під одночасним впливом різноманітних криз та надзвичайних ситуацій, в першу чергу медичних (пандемія), екологічних, військових. Для того, щоб справитися із такими викликами людина має залучати відповідні ресурси. Оскільки сім'я є основним і первинним осередком суспільства, тому

саме ресурси сім'ї допомагають часто справитися із життєвими труднощами. Проте, наскільки сім'я зможе впоратися із скрутними обставинами залежить від її резильєнтності.

**Аналіз останніх досліджень та публікацій (Analysis of recent researches and publications).** У вітчизняних наукових джерелах питання резильєнтності сім'ї майже не розглядається. Аналіз праць зарубіжних дослідників (Hyesook Keum, Yeonghee Shin, Hye-young Kim, Mina Park, Eun Kyoung Choi, Chuhl Joo Lyu, Jung WooHan, Seung Min Hahn, Ramadhana, Maulana Rezi, Gumiandari, S., Nafi'a, I., Matos, L.A., Leal, E.M.R., Pontes, Alard Esther, Leonor María Cirera Iribarne, Carmen María Salvador Ferrer) свідчить, що науковці досліджують переважно резильєнтність сімей у членів яких є труднощі (діти з інвалідністю, із різними захворюваннями) або вивчають фактори, що впливають на резильєнтність сім'ї.

**Методи (Methods).** Контент-аналіз, аналіз, синтез, узагальнення.

**Результати (Results).** Лазос Г. [1] розглядає резильєнтність як біо-психосоціальне явище, яке охоплює особистісні, міжособистісні та суспільні переживання та пов'язане із здатністю психіки відновлюватися після несприятливих умов і відіграє важливу роль у формуванні посттравматичного стресового зростання особистості.

Аналіз професійного стандарту «Фахівець із соціальної роботи» [2] дає змогу виокремити найбільш важливі професійні компетентності, якими повинен володіти майбутній соціальний працівник для спроможності формувати резильєнтність сімей, зокрема:

- Здатність організовувати та проводити прийом звернень і повідомлень про сім'ї, які потрапили у складні життєві обставини та потребують соціальної допомоги (A5);

- Здатність оперативно вирішувати кризові ситуації і вживати заходи адекватні ситуації (A6). Індонезійські дослідники Septi Gumiandari та Ilman Nafi'a (2020) приходять до висновку, що така надзвичайна ситуація як пандемія COVID-19 загрожувала резильєнтності сімей через психологічний тиск, збіль-

шення тягаря домашньої роботи, зосереджену діяльність (робота, навчання) вдома, сімейні конфлікти, які призводять до домашнього насильства та розлучення. Дослідники пропонують авторську концепцію «Mubadalah» (передбачає збалансовані стосунки та партнерство між чоловіками та жінками у виконанні їхніх гендерних ролей як у сім'ї, так і в громадській сфері) як перспективу та методологію для формування резильєнтності сім'ї [6];

- Здатність організовувати інформування громад щодо сімейних цінностей, сімейних форм виховання (B3);

- Здатність надавати допомогу соціально неадаптованим сім'ям у набутті навичок відповідального батьківства та пошуку власних ресурсів для самостійного розв'язання життєвих проблем сім'ї (B4). Результати дослідження Larissa Araújo Matos, Edson Marcos Ramos Leal, Fernando Augusto Ramos Pontes, Simone Souza Costa e Silva (2021) у Бразилії показали, що «чим вищий рівень бідності, тим нижча резильєнтність сім'ї, а такі аспекти, як робота, знання та людський розвиток, особливо розвиток дитини, є аспектами, які збільшують ресурси сім'ї для протистояння труднощам» [7];

- Здатність визначати та оцінювати індивідуальні потреби відповідно до ресурсів сім'ї з ознаками складних життєвих обставин (B2);

- Здатність надавати інформацію та консультації сім'ям, які потрапили у СЖО, з питань чинного законодавства, соціального захисту і забезпечення їх прав та інтересів (B3). У дослідженні іспанських вчених (Leonor María Cirera Iribarne, Carmen María Salvador Ferrer) доведено, що існує «статистично значущий зв'язок між задоволеністю роботою, стійкістю сімейної структури, резильєнтністю сім'ї», тобто високий ступінь резильєнтності сім'ї корелює із задоволеністю сім'єю та роботою [9];

- Здатність розробляти та аргументувати шляхи подолання соціальних проблем та СЖО сім'єю, обирати

ефективні методи їх вирішення (Г2). Південнокорейські дослідники протягом 2020 року вивчали які фактори впливають на резильєнтність сімей, у яких є діти з онкологічними захворюваннями. У процесі дослідження встановлено, що для сприяння адаптації сімей до педіатричного раку необхідно зосереджувати зусилля на зниженні рівня депресії у батьків і зміцненні навичок сімейного спілкування [4];

- Здатність скласти індивідуальний план подолання СЖО сім'єю (Г3). Дослідження Alard Esther засвідчують, що існує значний позитивний зв'язок між показниками академічної успішності учнів підлітків (6 клас) та резильєнтністю сім'ї [8], що відповідно обумовлює потребу готовності до реалізації індивідуального підходу у формуванні резильєнтності сімей;

- Здатність організовувати та здійснювати соціальний супровід прийомних сімей, ДБСТ та інших форм сімейного виховання (Д2);

- Здатність здійснювати заходи соціальної підтримки сімей, спрямованих на подолання або мінімізацію СЖО (Д3). Іспанські науковці дослідили вплив соціальної підтримки на підвищення резильєнтності в прийомних сім'ях шляхом залучення сімей до навчальної групової програми. Результати свідчать, що факторами, які найбільше сприяють резильєнтності сім'ї, є: здатність шукати рішення, коли виникають проблеми; розширення мережі офіційної підтримки; здатність запропонувати підтримку іншим прийомним сім'ям; відчуття, що підтримка, яку вони надають прийомним дітям батьків, визнається суспільством» [10];

- Здатність володіти елементами психолого-педагогічної підтримки для розвитку здібностей особи, дитини у вирішенні проблем, подоланні стресів, реабілітації, самостійності в процесі подолання чи мінімізації СЖО (Ж1). Дослідження корейських вчених засвідчує, що резильєнтність сім'ї із дітьми з інвалідністю залежить від ряду чинників, зокрема

від статті, віку та особливо місячного доходу. У ході досліджень встановлено, що батьківська депресія негативно корелювала з соціальною підтримкою та резильєнтністю сім'ї, у свою чергу соціальна підтримка позитивно корелювала із резильєнтністю сім'ї [3];

- Здатність до стимулювання соціальної активності та здійснення самопомогі на задоволення життєвих потреб сімей, які перебувають у СЖО (Ж2). Ramadhana Maulana Rezi (2020) досліджувала резильєнтність студентських індонезійських сімей, їх позитивні та негативні емоції під час пандемії COVID-19. Результати дослідження засвідчили, що існує кореляція між позитивними емоціями та резильєнтністю сім'ї [5].

**Висновки і перспективи (Discussion).** Для того, щоб сім'я могла ефективно вирішувати проблеми, активізувала свої потенційні здатності, задіявала усі можливі ресурси для подолання труднощів, вона повинна мати високий рівень резильєнтності, який забезпечують розвинені комунікаційні, емпатійні та організаційні навички, партнерський тип відносин, здатність до навчання та розвитку, позитивне налаштування та стресостійкість. Основними здатностями, якими повинен володіти фахівець із соціальної роботи, задля розвитку резильєнтності сімей є такі: організовувати та проводити прийом звернень і повідомлень про сім'ї, які потрапили у складні життєві обставини та потребують соціальної допомоги; оперативно вирішувати кризові ситуації і вживати заходи адекватні ситуації; організовувати інформування громад щодо сімейних цінностей, сімейних форм виховання; надавати допомогу соціально неадаптованим сім'ям у набутті навичок відповідального батьківства та пошуку власних ресурсів для самостійного розв'язання життєвих проблем сім'ї; визначати та оцінювати індивідуальні потреби відповідно до ресурсів сім'ї з ознаками складних життєвих обставин; надавати інформацію та консультації сім'ям, які потрапили у СЖО, з питань чинного

законодавства, соціального захисту і забезпечення їх прав та інтересів; розробляти та аргументувати шляхи подолання соціальних проблем та СЖО сім'єю, обирати ефективні методи їх вирішення; складати індивідуальний план подолання СЖО сім'єю; організувати та здійснювати соціальний супровід прийомних сімей, ДБСТ та інших форм сімейного виховання; здійснювати заходи соціальної підтримки сімей, спрямованих на подолання або мінімізацію СЖО; володіти елементами психолого-педагогічної підтримки для розвитку здібностей особи, дитини у вирішенні проблем, подоланні стресів, реабілітації, самостійності в процесі подолання чи мінімізації СЖО; стимулювання соціальної активності та здійснення самопомоги на задоволення життєвих потреб сімей, які перебувають у СЖО.

#### Список використаних джерел

1. Лазос Г. П. Резильєнтність: концептуалізація понять, огляд сучасних досліджень. *Актуальні проблеми психології*. Том 3. Вип. 14. 2018. С. 26–64.
2. Про затвердження професійного стандарту «Фахівець із соціальної роботи». Наказ Міністерства економіки від 20.06.2020 №1179. URL: <https://www.me.gov.ua/Files/GetFile?lang=uk-UA&fileId=bcfc03e8-f801-44e7-835c-17bc19a68f70>
3. Hyesook Keum, Yeonghee Shin, Hyeyoung Kim (2016). Development of Prediction Model for Depression among Parents with Disabled Children: Based on the Mediation Effect of Social Supports and Family Resilience. *Journal of the Korea Academia-Industrial cooperation Society*. Vol. 17, No. 2 pp. 171-178 (<http://kumel.medlib.dsmc.or.kr/handle/2015.oak/33355>)
4. Mina Park, Eun Kyoung Choi, Chuhi Joo Lyu, Jung WooHan, Seung Min Hahn (2022). Dyadic profiles of family resilience among patients with first-episode stroke: A longitudinal study of the first 6 months after stroke. *Journal of Clinical*

*Nursing*. Volume 56, February 2022. <https://doi.org/10.1016/j.ejon.2021.102078>

5. Ramadhana, Maulana Rezi (2020). Data set on emotional reaction and family resilience during COVID-19 isolation period among Indonesia families. Mendeley Data, V2, doi: 10.17632/srzztj733v.2 (<https://data.mendeley.com/datasets/srzztj733v/2>)
6. Gumiandari, S., & Nafi'a, I. (2020). Mubadalah as an Islamic Moderating erspective between Gender and Patriarchal Regimes in Building Family Resilience. *JURNAL PENELITIAN*, 17(2), 107-116. <https://doi.org/10.28918/jupe.v17i2.2970>
7. Matos, L.A., Leal, E.M.R., Pontes, F.A.R. et al. Poverty and family resilience in Belém-Pará. *Psicol. Refl. Crít.* 34, 12 (2021). <https://doi.org/10.1186/s41155-021-00176-x>
8. Alard Esther (2016) The relationship between family resilience and academic performance of learners in the phase of middle childhood <http://etd.uwc.ac.za/xmlui/handle/11394/5243>
9. Leonor María Cirera Iribarne, Carmen María Salvador Ferrer (2018). URL: <http://repositorio.ual.es/handle/10835/6829>
10. Fuentes-Peláez, Núria; Balsells, M. Àngels; Fernández, Josefina; Vaquero Tió, Eduard; Amorós, Pere. (2014) . The social support in kinship foster care: a way to enhance resilience. *Child & Family Social Work*. 2014. sep. <https://doi.org/10.1111/cfs.12182>.

#### References

1. Lazos H. P. (2018) Rezilientnist: kontseptualizatsiia poniat, ohliad suchasnykh doslidzhen [Resilience: conceptualization of concepts, review of modern research]. *Aktualni problemy psykholohii*. Tom 3. Vyp. 14. 26–64.
2. Pro zatverdzhennia profesiinoho standartu «Fakhivets iz sotsialnoi roboty» [On the approval of the professional standard "Specialist in social

work"]. Nakaz Minekonomiky vid 20.06.2020 №1179. URL: <https://www.me.gov.ua/Files/GetFile?lang=uk-UA&fileId=bcfc03e8-f801-44e7-835c-17bc19a68f70>

3. Hyesook Keum, Yeonghee Shin, Hyeyoung Kim (2016). Development of Prediction Model for Depression among Parents with Disabled Children: Based on the Mediation Effect of Social Supports and Family Resilience. *Journal of the Korea Academia-Industrial cooperation Society*. Vol. 17, No. 2 pp. 171-178 (<http://kumel.medlib.dsmc.or.kr/handle/2015.oak/33355>)

4. Mina Park, Eun Kyoung Choi, Chuhi Joo Lyu, Jung WooHan, Seung Min Hahn (2022). Dyadic profiles of family resilience among patients with first-episode stroke: A longitudinal study of the first 6 months after stroke. *Journal of Clinical Nursing*. Volume 56, February 2022. <https://doi.org/10.1016/j.ejon.2021.102078>

5. Ramadhana, Maulana Rezi (2020). Data set on emotional reaction and family resilience during COVID-19 isolation period among Indonesia families. Mendeley Data, V2, doi: 10.17632/srzztj733v.2 (<https://data.mendeley.com/datasets/srzztj733v/2>)

6. Gumiandari, S., & Nafi'a, I. (2020). Mubadalah as an Islamic Moderating erspective between Gender and Patriarchal Regimes in Building Family Resilience. *JURNAL PENELITIAN*, 17(2), 107-116.

<https://doi.org/10.28918/jupe.v17i2.2970>

7. Matos, L.A., Leal, E.M.R., Pontes, F.A.R. et al. Poverty and family resilience in Belém-Pará. *Psicol. Refl. Crít.* 34, 12 (2021). <https://doi.org/10.1186/s41155-021-00176-x>

8. Alard Esther (2016) The relationship between family resilience and academic performance of learners in the phase of middle childhood <http://etd.uwc.ac.za/xmlui/handle/11394/5243>

9. Leonor María Cirera Iribarne, Carmen María Salvador Ferrer (2018). URL: <http://repositorio.ual.es/handle/10835/6829>

10. Fuentes-Peláez, Núria; Balsells, M. Àngels; Fernández, Josefina; Vaquero Tió, Eduard; Amorós, Pere. (2014) . The social support in kinship foster care: a way to enhance resilience. *Child & Family Social Work*. 2014. sep. <https://doi.org/10.1111/cfs.12182>.

## CONTENT ASPECTS OF THE TRAINING OF FUTURE SPECIALISTS IN SOCIAL WORK FOR THE FORMATION OF RESILIENCE OF FAMILIES

Sopivnyk I. V., Sopivnyk S. R.

**Abstract.** *The article reveals the necessity of training future specialists in social work for the formation of the ability of families to recover in difficult life circumstances. It has been proven that in order for a family to be able to effectively solve problems, activate its potential abilities, use all possible resources to overcome difficulties, it must have a high level of resilience, which is provided by developed communication, empathic and organizational skills, a partnership type of relationship, the ability to learning and development, positive attitude and stress resistance. It is substantiated that the basic abilities that a social work specialist should have in order to develop the resilience of families are as follows: to organize and carry out the reception of appeals and reports about families who have fallen into difficult life circumstances and need social assistance; promptly resolve crisis situations and take appropriate measures; to organize informing communities about family values, family forms of upbringing; to provide assistance to socially maladapted families in acquiring the skills of responsible parenting and finding their own resources to independently solve the family's life problems; determine and assess individual needs in accordance with family resources with signs of difficult life circumstances; to provide information and consultations to families who have been admitted to the SZHO, on issues of current legislation, social protection and ensuring their rights and*

© Сопівник І. В., Сопівник С. Р.

HUMANITARIAN STUDIOS: PEDAGOGICS, PSYCHOLOGY, PHILOSOPHY Vol 13(4) 2022

*interests; to develop and argue ways of overcoming social problems and SHO by the family, to choose effective methods of solving them; draw up an individual family plan to overcome SJHO; to organize and implement social support of foster families, DBST and other forms of family education; to carry out social support measures for families aimed at overcoming or minimizing SHO; to have elements of psychological and pedagogical support for the development of the abilities of a person, a child in solving problems, overcoming stress, rehabilitation, independence in the process of overcoming or minimizing SJO; stimulation of social activity and implementation of self-help to meet the vital needs of families who are in a nursing home.*

**Keywords:** *professional training of social work specialists, social work with families in difficult life circumstances, resilience of families.*